

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ПРОДУКТУ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ

©2019 ПОВОРОЗНИК М. Ю.

УДК 339.92
JEL: I11; I31

Поворозник М. Ю. Теоретико-методичне дослідження сутності медичних послуг як продукту суспільних благ

Узагальнення теоретико-методологічного інструментарію дослідження суспільного сектора економіки дає підстави стверджувати, що фундаментальну концептуалізацію процесів продукування та споживання суспільних благ і піонерні дослідження в цій царині було закладено західноєвропейськими вченими-гуманістами. Комплексний дискурс теорії суспільних благ вимагає дослідження такого напрямку, як теорії поведінки індивідів у секторі суспільних благ; німецької традиції дослідження суспільних благ (яка, як відомо, базується на теоретичній платформі суспільних інтересів і колективних потреб). Ще один теоретичний мейнстрім дослідження проблематики суспільних благ репрезентує теорія трансакційних витрат та інші. Є всі підстави стверджувати, що глобальні суспільні блага на нинішньому етапі цивілізаційного розвитку не тільки відіграють вирішальну роль у забезпеченні світового економічного, політичного та соціального прогресу, але й створюють міцну цементуючу основу для ефективного розв'язання світовою спільнотою глобальних проблем (зміна клімату; продовольча проблема; транскордонні епідемії інфекційних захворювань; фінансові, боргові та бюджетні кризи; динамічне поширення віртуальних валют та ін.). Разом з тим, незважаючи на суттєве загострення в останні десятиліття глобальних ризиків, дотепер відсутні достовірні дані щодо акумульованих витрат урядів країн на продукування глобальних суспільних благ.

Ключові слова: медичні послуги, суспільне відтворення, соціально-економічний розвиток, економічне благо.

DOI:

Табл.: 1. Бібл.: 9.

Поворозник Микола Юрійович – здобувач, кафедра міжнародного обліку і аудиту, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

УДК 339.92
JEL: I11; I31UDC 339.92
JEL: I11; I31

Поворозник Н. Ю. Теоретико-методические исследования сущности медицинских услуг как продукта общественных благ

Обобщение теоретико-методологического инструментария исследования общественного сектора экономики дает основания утверждать, что фундаментальную концептуализацию процессов выработки и потребления общественных благ и пионерные исследования в этой области были заложены западноевропейскими учеными-гуманистами. Комплексный дискурс теории общественных благ требует исследования такого направления, как теории поведения индивидов в секторе общественных благ; немецкой традиции исследования общественных благ (которая, как известно, базируется на теоретический платформе общественных интересов и коллективных потребностей). Еще один теоретический мейнстрим исследования проблематики общественных благ представляет теория трансакционных издержек и другие. Есть все основания утверждать, что глобальные общественные блага на нынешнем этапе цивилизационного развития не только играют решающую роль в обеспечении мирового экономического, политического и социального прогресса, но и создают прочную цементирующую основу для эффективного решения мировым сообществом глобальных проблем (изменение климата; продовольственная проблема; трансграничные эпидемии инфекционных заболеваний; финансовые, долговые и бюджетные кризисы; динамическое распространение виртуальных валют и др.). Вместе с тем, несмотря на существенное обострение в последние десятилетия глобальных рисков, до сих пор отсутствуют достоверные данные о аккумулированных расходах правительств стран на продуцирование глобальных общественных благ.

Ключевые слова: медицинские услуги, общественное воспроизводство, социально-экономическое развитие, экономическое благо.

Табл.: 1. Библ.: 9.

Поворозник Николай Юрьевич – соискатель, кафедра международного учета и аудита, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

Povoroznyk M. I. The Theoretical and Methodical Researches on the Essence of Medical Services as a Product of Public Benefit

Generalization of the theoretical-methodological instrumentarium of research on the public sector of economy suggests that the fundamental conceptualisation of the processes of production and consumption of public benefits together with pioneer researches in this area are laid down by Western European scientists-humanists. The complex discourse of the theory of public benefits requires research in such direction as the theories of behavior of individuals in the public benefits sector; German tradition of public benefits research (which is known to be based on the theoretical platform of public interest and collective needs). Another theoretical mainstream of researching public benefits issues is the theory of transaction costs, among the others. There is every reason to assert that global public benefits at the present stage of civilizational development not only play a decisive role in ensuring the economic, political and social progress, but also create a solid cementing basis for an effective response of the world community to the global problems (climate change; food problem; transboundary epidemics of infectious diseases; financial, debt and budgetary crises; dynamic distribution of virtual currencies, etc.). However, despite the significant aggravation of global risks in recent decades, there is still no reliable data on the accumulated expenditure of governments on the production of global public benefits.

Keywords: medical services, social reproduction, socio-economic development, economic benefit.

Tabl.: 1. Bibl.: 9.

Povoroznyk Mykola Iu. – Applicant, Department of International Accounting and Auditing, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

Загальновідомо, що сфера послуг, ще на початку індустріальної епохи виокремившись як самостійний виду трудової діяльності, упродовж понад двохсотлітнього періоду розвитку людської цивілізації зазнавала постійних якісних і кількісних змін, пов'язаних як із нарощуванням її капіталізації, так і диверсифікацією продуктово-видової, суб'єктної, інституційної та регуляторної структур. Більше того, усталений і незворотний тренд зростання ролі третинного сектора в економічній системі суспільства став матеріальним базисом динамічного перерозподілу на його користь виробничих ресурсів, а отже – і системної постіндустріалізації суспільного відтворення уже у глобальному масштабі.

Узагальнення теоретико-методологічного інструментарію дослідження суспільного сектора економіки дає підстави стверджувати, що фундаментальну концептуалізацію процесів продукування та споживання суспільних благ і піонерні дослідження в цій царині було закладено західноєвропейськими вченими-гуманістами XVI–XVIII ст. – Ж. Боденом, Т. Гоббсом, Дж. Локком, Ж.-Ж. Руссо та багатьма іншими, а знайшло свого найґрунтовнішого теоретичного розвитку в працях представників теорії суспільного добробуту – А. Аткінсона, К. Боулдінга, Е. Даунса, К. Ерроу, А. Йохансена, Р. Коуза, Р. Масгрейва, А. Пікока, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Г. Таллока, Дж. Хеда, А. Якобсона тощо. Так, саме американський вчений К. Боулдінг уперше дав кваліфікацію суспільного блага як позаекономічної категорії, наділеної соціальними й етичними властивостями; Е. Даунс – як блага, що забезпечує неподільні вигоди від його споживання кожному індивіду, незалежно від кількості споживачів такого блага; Н. Калдор і Дж. Р. Хікс розглядають суспільні блага через призму оцінки суспільного добробуту та реалізації принципу суспільної компенсації (згідно з яким будь-яка зміна економічних умов збільшує суспільний добробут, якщо індивіди, які отримали економічні вигоди від змін, здатні компенсувати збитки інших індивідів, однак зали-

шитись при цьому у вигазі) [1, р. 697]; В. Нордхаус і П. Самуельсон визначають суспільні блага як товари і послуги, споживання яких має колективний характер, а витрати на додаткове використання яких окремим індивідом дорівнює нулю [2, р. 352].

Сформульовані представниками теорії суспільного добробуту концептуальні засади і гіпотези вже у другій половині ХХ ст., з розгортанням науково-технічної революції, знайшли активну імплементацію у практиці державного управління багатьох країн світу, ставши цементуючою основою розбудови держави загального добробуту. Її методологічним ядром є визначальна роль держави в забезпеченні соціального благополуччя громадян та нівелюванні провалів і негативних екстерналій ринку. Отже – в центрі уваги перебувають питання розбудови соціально орієнтованої держави з великомасштабним виробництвом суспільних благ і високими державними та соціальними витратами у ВВП. Так, згідно з класичними працями з теорії добробуту виокремлюються декілька типів соціальних держав (у тому числі за критерієм виробництва суспільних благ): ліберальна, консервативна і соціал-демократична (табл. 1), які в сучасних умовах розвиваються вже з урахуванням глобальних трендів цивілізаційного поступу – соціалізації, транснаціоналізації, інформатизації та екологізації економічного розвитку.

Проблематика суспільних благ активно розробляється і в рамках концептуального арсеналу оподаткування та державних витрат, зокрема теорії податкового зміщення та розподілу податкового навантаження А. Маршалла; теорії нормативного оподаткування А. Пігу; теорії бюджету К. Вікселя й Е. Ліндаля. Усі ці теоретичні концепти об'єднують одна спільна риса – аналіз системи перерозподілу в економіці суспільних благ через призму податкових важелів державного регулювання соціально-економічними процесами як основи мінімізації суспільних, економічних і правових ризиків економічних агентів;

Таблиця 1

Типологія держав добробуту [3, с. 70]

Тип	Характеристика	Приклад країн
Ліберальна	Охоплення системою соціального захисту лише тих категорій населення, що нездатні власними силами забезпечувати гідний рівень добробуту; тісна взаємодія держави і ринку у виробництві суспільних благ	США, Канада, Нова Зеландія, Великобританія, Австралія
Консервативна	ґрунтується на субсидіарності та солідарності виробництва суспільних благ з обов'язковим забезпеченням рівноваги патерналістського інструментарію держави з адресними програмами підтримки різних груп населення за професійними і майновими критеріями	Німеччина, Австрія, Швейцарія, Франція, Бельгія, Люксембург
Соціал-демократична	Універсальна система соціального захисту з нарощуванням державних доходів через систему прогресивного оподаткування фізичних осіб і бізнес-сектора	Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія

забезпечення гармонізації інтересів різних суспільних груп, а також стимулювання активності економічних агентів. Так, А. Пігу, обґрунтовуючи інструментарій забезпечення високого суспільного добробуту, акцентує основну увагу на податковому механізмі перерозподілу фінансових ресурсів від багатих до бідних верств населення [4, с. 673], закладаючи по суті методологічні основи вирівнювання соціально-економічних диспропорцій суспільного розвитку.

Своєю чергою, заслугою К. Вікселя і Е. Ліндаль є системне дослідження ролі податкової системи в підвищенні суспільного добробуту та розрахунку оптимальної суми податків залежно від обсягу вироблених суспільних благ, оцінених за показниками загальних бюджетних витрат. На цій основі було закладено базові основи так званого «справедливого оподаткування», ядром якого є принцип еквівалентності суми сплачених податків і отримуваними населенням суспільними благами. Цілком закономірно, що подібні прогресивні погляди шведських економістів визначили головний тренд розвитку державних фінансів провідних країн світу і лягли в основу формування бюджетно-податкової моделі скандинавських країн з традиційно високим рівнем централізації ВВП у державному бюджеті [5, с. 298].

Комплексний дискурс теорії суспільних благ вимагає дослідження і такого напрямку, як теорія поведінки індивідів у секторі суспільних благ. Особливої уваги тут заслуговують теорія суспільного вибору Дж. Б'юкенена; теорія колективних дій М. Олсона; теорія провалів ринку Ф. Батора та ін. Так, Дж. Б'юкенен ідентифікує суспільне благо як товар чи послугу, що виробляється групою чи спільнотою індивідів за посередництва колективної організації та споживається всім суспільством. Як засновник теорії суспільного вибору Дж. Б'юкенен обґрунтовує необхідність використання індивідами урядових інститутів у своїх власних інтересах. Йдеться про те, що індивід у процесі вибору запропонованих йому суспільних благ ретранслює свої потреби в них у виборних інститутах державної влади [6]. У такий спосіб суспільний сектор стає своєрідним майданчиком для реалізації сукупності особистих інтересів і переваг кожного члена суспільства. Своєю чергою, В. Парето як основоположник теорії поведінки споживача та розробник так званого «принципу Парето», вважав, що рівень благополуччя набуває оптимальності за умов, коли зміна існуючого розподілу благ справляє негативний вплив хоча на одного економічного агента.

Ще один теоретичний мейнстрим дослідження проблематики суспільних благ репрезентує теорія трансакційних витрат. Її фундатори – Р. Коуз, К. Ерроу, О. Уільямсон, Д. Норт, Дж. Стігліц та ін. – розглядають процеси виробництва суспільних благ через призму організації підприємств і багатосторонніх договорів як форми організації підприємницької діяль-

ності. Базуючись на інституційній парадигмі, теорія трансакційних витрат пояснює проблеми ефективності економічних операцій з погляду здатності різних організаційних форм здійснювати результативне планування виробничих витрат. Так, Р. Коуз розкриває зовнішні ефекти у виробництві суспільних благ і значущість трансакційних витрат при функціонуванні суспільного сектора.

Незважаючи на значні теоретичні напрацювання світової науки в царині продукування та споживання суспільних благ, дана проблематика у своєму агрегованому форматі отримала найбільш глибоку розробку в наукових працях представників теорії державних фінансів (англійська традиція) та фінансової науки (німецька традиція), що відносяться ще до XIX ст. Так, у рамках теорії державних фінансів англійської неокласичної традиції проблематика суспільних благ розвивається у парадигмальному форматі кейнсіанського напрямку економічної науки, з огляду на визначальну роль держави у процесах виробництва суспільних благ, що характеризуються низькою інвестиційною привабливістю та специфічними механізмами ціноутворення. Звідси випливає головний методологічний висновок кейнсіанства – необхідність активного державного втручання, фінансування та регулювання виробництва суспільних благ, з огляду на їх високу соціальну значущість, специфіку використовуваних технологій та практичну відсутність конкурентного середовища. При цьому держава в особі відповідних інституцій може виробляти суспільне благо або самостійно, або доручити його продукування приватним компаніям і фірмам, котрі відповідають певним кваліфікаційним вимогам і мають економічні стимули й мотиви.

Тут слід особливо відзначити теорію змішаної економіки, розроблену Дж. М. Кейнсом і його послідовниками, в якій уперше у світовій науці було концептуалізовано поняття ринкової економіки як: по-перше, внутрішньо нестійкої системи; по-друге, абсолютно «байдужої» до соціального результату [7, с. 109] економічної діяльності; по-третє, зорієнтованої на виробництво благ (у тому числі суспільних), не всі з яких можуть бути кількісно формалізованими та ринково оціненими. Саме кейнсіанські підходи концептуалізації суспільних благ суттєво розширили англійську традицію розуміння вирішальної ролі державного регулювання соціально-економічних процесів у нівелюванні їх нестійкості та подоланні так званих «провалів ринку». Особливої уваги в даному контексті заслуговують роботи Ж. Тироля [8] – Нобелівського лауреата з економіки за 2014 р., в яких ґрунтовно досліджено проблематику побудови ефективних механізмів взаємодії державних інституцій і приватних фірм, у тому числі при виробництві суспільних благ.

Своєю чергою, центральним ядром німецької традиції дослідження суспільних благ (яка, як відомо, базується на теоретичній платформі суспільних інтересів і колективних потреб) є примат суспільної опіки у процесах їх споживання та конвергенція індивідуальних і колективних інтересів. Виходячи з цього вважається, що соціум завжди виявляє свій нормативний інтерес щодо продукування і споживання тих суспільних благ, без яких неможливим є його розвиток. Не випадково такі суспільні блага уже давно отримали свою «наукову прописку» під влучною дефініцією «*патронатні товари*» (*protected goods*), виробництво і споживання яких є неможливими без активної регуляторної участі держави. Інакше кажучи, усі патронатні товари характеризуються високим рівнем соціальної корисності, яка, відбиваючи систему узгоджених інтересів усіх членів суспільства, визначає обсяги і стратегічні пріоритети бюджетних витрат на їх виробництво.

У даному контексті принагідно також відзначити, що продуктово-видовий формат суспільних благ у німецькій традиції виходить далеко за межі власне суспільних продуктів і включає також широкий спектр приватних товарів і послуг (виробництво і споживання яких також перебувають під державним контролем) і так звані *мериторні товари* (за підходом Р. Масгрейва). Попит на останні з боку індивідуальних споживачів завжди суттєво відстає від обсягу наявних суспільних потреб, а отже – в обов'язковому порядку має підтримуватися та стимулюватися державою. Інакше кажучи, мериторні товари втілюють у собі ті блага, які суспільство або окремі індивіди об'єктивно змушені споживати, виходячи зі своїх потреб (*need*), а не готовності й можливості сплачувати за них.

Виробництво і споживання суспільних благ у глобальних умовах об'єктивно обумовлені розвитком інноваційних процесів, які, розширюючи можливості прибуткового вкладення капіталу, підвищення продуктивності суспільної праці, поліпшення якості життя і багатства націй, сприяють нарощуванню ресурсів для продукування суспільних благ. Саме тому, характеризуючи мериторні товари, Р. Масгрейв акцентує значну увагу на виникаючому при їх відтворенні ефекті фрірайдерства. Цей ефект пов'язаний з нульовими граничними витратами на виробництво мериторних товарів, що обумовлює стремління їх споживачів «маскувати» свої потреби в даних видах суспільних благ. Водночас відсутність позитивної ціни на мериторні блага суттєво звужує ринковий сегмент їх виробництва, а отже – вимагає активного державного втручання у цей процес [4, с. 694].

Екстраполюючи подібні методологічні підходи до трактування сутності суспільного блага на глобальний рівень, можна кваліфікувати зміст категорії «глобальне суспільне благо» як життєво необхідні для глобального соціуму товари та послуги, виробництво і споживання яких має інтернаціональний характер, які перебувають у вільному споживанні усіх

членів глобального суспільства і не можуть бути спожиті індивідуально. Поява даної категорії та отримання нею наукової «прописки» в економічних науках в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. обумовлені насамперед тектонічними зрушеннями у світовій капіталістичній ринковій системі, що здійснили потужний вплив на процес виробництва суспільних благ. Йдеться насамперед про розпад соціалістичної системи господарювання та фундаментальні процеси економічної глобалізації, що привели до певного «розмивання» державного суверенітету країн, передачі частини функцій традиційного державного управління на регіональні та глобальний рівні, активізації процесів транснаціоналізації національних економік тощо. Як результат – на порядок денний висувається ключове питання: які інститути й суб'єкти на національному рівні продукують суспільні блага, і які інститути глобального рівня долучаються до виробництва суспільних благ на інтернаціональному рівні?

Хоча глобальні суспільні блага характеризуються тими ж самими іманентними ознаками, що і національні – невиключністю у виробництві та неконкурентністю у споживанні, однак ці ознаки розглядаються уже з погляду глобальних інтересів і диспозиції агентів міжнародної політико-економічної системи. При цьому глобальність суспільних благ означає по суті їх універсальний характер щодо задоволення як потреб та інтересів усіх країн світу та націй, так і усіх верств населення та усіх його поколінь [9]. Інакше кажучи, вигоди від споживання глобальних суспільних благ мають поширюватися щонайменше більше, ніж на одну групу країн, і не повинні справляти дискримінаційного впливу на жодну групу чи клас світового населення.

Є всі підстави стверджувати, що глобальні суспільні блага на нинішньому етапі цивілізаційного розвитку не тільки відіграють вирішальну роль у забезпеченні світового економічного, політичного і соціального прогресу, але й створюють міцну цементуючу основу для ефективного розв'язання світовою спільнотою глобальних проблем (зміна клімату; продовольча проблема; транскордонні епідемії інфекційних захворювань; фінансові, боргові та бюджетні кризи; динамічне поширення віртуальних валют та ін.). Разом з тим, незважаючи на суттєве загострення в останні десятиліття глобальних ризиків, дотепер відсутні достовірні дані щодо акумульованих витрат урядів країн на продукування глобальних суспільних благ. За приблизними оцінками, МВФ, Група Світового банку, ООН та регіональні банки розвитку на охорону здоров'я, захист довкілля, забезпечення глобального миру і безпеки, а також дослідження для цілей глобального розвитку щорічно витрачають від 11 до 11,5 млрд дол. США. Як бачимо, динамічний розвиток багатоаспектного міждержавного співробітництва на платформі різноманітних міжнародних організацій є потужним механізмом нарощування

масштабів виробництва глобальних суспільних благ. І це цілком закономірно, оскільки інвестиції у виробництво глобальних суспільних благ в основному не розраховані на отримання швидкої віддачі на вкладений капітал, а вигоди від них не завжди піддаються кількісній формалізації, особливо в термінах економічної ефективності.

Отже, якщо характеризувати медичні послуги, то з огляду на їх всеохоплюючий характер, здатність пронизувати всі сфери людської життєдіяльності та справляти фундаментальний вплив на різні об'єкти, процеси і явища суспільного життя всіх країн світу, є усі підстави кваліфікувати їх як глобальні суспільні блага. Подібна дефініція послуг охорони здоров'я впливає також з того, що вони визначають не тільки загальний стан суспільства, але й кількісні й якісні кондиції глобального людського ресурсу. Головна відмінність медичних послуг від інших видів суспільних благ (наприклад, освітніх чи оборонних послуг) полягає в їх безпосередньому впливі на благополуччя людини і негайному результаті. Це детермінує об'єктивну необхідність участі держави та забезпеченні доступу до них громадянам, нездатним власним коштом профінансувати свої медичні потреби. Не випадково, кількість і якість медичних послуг, що надаються населенню, є одним із головних детермінантів, що визначають добробут глобального суспільства, а наявність чи брак їх широкого асортиментного спектра суттєво погіршують умови його життєдіяльності.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, відзначимо, що в сучасній системі глобальних суспільних благ особливе місце посідають медичні послуги, які одночасно є патронатними і мериторними суспільними благами та відбивають найвищі гуманітарні цінності цивілізаційного поступу. Їх розширене відтворення, реалізуючись нині на національному, регіональному і міжнародному рівнях, забезпечується на основі складного механізму акумуляції та використання бюджетних коштів держав і регіональних утворень; медичних страхових внесків роботодавців і найманих працівників; а також фінансових ресурсів міжнародних організацій і суспільних фондів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Hicks J. R. The Foundations of Welfare Economics. *Economic Journal*. 1939. Vol. 49. No. 196. P. 696–712.
2. Samuelson P. A. Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*. 1955. Vol. 37. No. 4. P. 350–356.
3. Длугопольський О. В. Держава загального добробуту в Китаї: етапи становлення і проблеми побудови. *Економіка України*. 2014. № 7. С. 69–81.
4. Кац И. С., Севастьянова Е. А., Веретенникова А. Ю. Теоретико-методологический анализ современных подходов к исследованию сектора общественных благ. *Вестник УрФУ. Серия «Экономика и управление»*. 2015. Т. 14. № 5. С. 670–686.
5. Благун И., Третьак Г. Предумови виникнення і тенденції становлення податкового механізму ринкової економіки. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 41. С. 292–302.
6. Нуреев Р. Джеймс Бьюкенен и теория общественного выбора // В кн.: «Нобелевские лауреаты по экономике. Джеймс Бьюкенен». М.: Таурус Альфа, 1997. С. 446–482.
7. Зверьяков М. И. Экономическая социодинамика: роль государства в современной экономике. *Экономическая теория*. 2013. № 4. С. 109–110.
8. Tirole J. Market Power and Regulation / Compiled by the Economic Sciences Prize Committee of the Royal Swedish Academy of Sciences. URL: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2014/advanced-economicsciences2014.pdf
9. Kaul I., Grunberg I., Stern M. Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century. New York: Oxford University Press, 1999.

REFERENCES

- Blahun, I., and Tretiak, H. "Peredumovy vynyknennia i tendentsii stanovlennia podatkovoho mekhanizmu rynkovoï ekonomiky" [Prerequisites of the emergence and trends of the formation of the tax mechanism of a market economy]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, no. 41 (2014): 292-302.
- Dluhopolskyi, O. V. "Derzhava zahalnoho dobrobutu v Kytai: etapy stanovlennia i problemy pobudovy" [State of welfare in China: stages of formation and problems of construction]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7 (2014): 69-81.
- Hicks, J. R. "The Foundations of Welfare Economics". *Economic Journal*, vol. 49, no. 196 (1939): 696-712.
- Kats, I. S., Sevastyanova, Ye. A., and Veretennikova, A. Yu. "Teoretiko-metodologicheskii analiz sovremennykh podkhodov k issledovaniyu sektora obshchestvennykh blag" [Theoretical and methodological analysis of modern approaches to the study of the public goods sector]. *Vestnik UrFU. Seriya «Ekonomika i upravleniye»*, vol. 14, no. 5 (2015): 670-686.
- Kaul, I., Grunberg, I., and Stern, M. *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Nureyev, R. "Dzheymys Byukenen i teoriya obshchestvennogo vybora" [James Buchanan and the theory of public choice]. In *Nobelevskiy laureaty po ekonomike. Dzheymys Byukenen*, 446-482. Moscow: Taurus Alfa, 1997.
- Samuelson, P. A. "Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure". *Review of Economics and Statistics*, vol. 37, no. 4 (1955): 350-356.
- Tirole, J. "Market Power and Regulation". Sompiled by the Economic Sciences Prize Committee of the Royal Swedish Academy of Sciences. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2014/advanced-economicsciences2014.pdf
- Zveryakov, M. I. "Ekonomicheskaya sotsiodinamika: rol gosudarstva v sovremennoy ekonomike" [Economic sociology: the role of the state in the modern economy]. *Ekonomicheskaya teoriya*, no. 4 (2013): 109-110.